

Madesjö kyrkogård

Madesjö socken, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2005

KI Madesjö kyrkog 016

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2005, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
MADESJÖ KYRKOGRÅRD	8
Kyrkomiljön	8
Kyrkan	8
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	11
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	14
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET	22
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och länsmuseerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Liselotte Jumme och Cecilia Ring vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögnas gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har sätts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland (dessutom troligen delar av nuvarande Kanada). Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydsandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala, genom en påvlig skrivelse år 1164, blev ärkebiskopssäte bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet tillskapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelen utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Uppgifterna kring vilka områden som omfattades av den nyinrättade biskopsstolen i Växjö är dock inte entydiga då Växjöstiftets avgränsning mot Linköping relativt omgående blev föremål för en segdragen konflikt främst rörande de båda landen "Finnveden och Njudung" vilka tillsammans med virdarnas land "Varend" kom att utgöra en särskild lagsaga, den s.k. Tiohäradslagsaga. Tiohäradslagens kyrkobalk utgör en viktig källa till kunskap om samhällsförhållanden under de första kristna århundradena och var den gällande kyrkolagen i Växjö stift och angränsande delar av Linköpings stift långt fram i tiden. Kyrkobalken föreskrev de rättigheter och skyldigheter som gällde beträffande uppförande av kyrka och anskaffande av inventarier härtill samt tillsättning av präst och ansvaret för dennes ekonomiska bärgning. Lagstiftningen innefattade också bestämmelser om biskopen och dennes uppgifter. Till dessa hörde framförallt vigning av präster och kyrkor men också ansvaret för läran samt utövandet av såväl administrativ som juridisk myndighet liksom ekonomisk förvaltning.

Företrädarna för det nyinrättade Växjöstiftet torde ha hävdats att biskopsdömet borde sammanfalla med lagsagan. Från Linköpings stift sökte man uppenbarligen inskränka den nya stiftsbildningen till att endast omfatta Varend. Frågan kring stiftets utbredning kom slutligen att fastslås genom den påvliga legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248 genom vilken Finnveden och Njudung tilldelades Linköpingsstift medan Växjöbiskopen fick nöja sig med Varend. Därigenom kom Växjöstiftet att bli det i särklass minsta stiftet i den svenska kyrkoprovinsen med endast omkring 60 socknar. För stiftsledningen i Växjö innebar stiftets begränsade omfattning en motsvarande begränsning av ekonomiska resurser och inflytande.

Ungefär ett århundrade efter Växjöstiftets bildande konstituerades domkapitlet som i stiftsstyrelsen har varit rådgivande och ställföreträdande. Domkapitlets uppgift var främst att svara för gudstjänst och undervisning i domkyrkan.

År 1555, i samband med att Kalmar ordinarie domstol bildades, överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden utgjordes då av Västbo, Östbo och Sunnerbo härader och hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift.

När Jönköpings och Kalmars ordinarie domstolar upphörde 1568 återgick man praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Denna indelning av stiftet bevarades fram till 1900-talets början då en väsentlig förändring av den yttre ramen kom till stånd och Kalmar stift bildat 1603, slogs samman med Växjö stift. Beslut i frågan fattades vid 1903 års riksdag. En sammanslagning skulle äga rum i samband med nästa biskopsvakans i något av de två stiftet. Detta realiserades sedan biskop Tottie i Kalmar avlidit varefter sammanslagningen ägde rum den 1 augusti 1915. Kalmar stift omfattades då av Handbörds, Stranda, Norra och Södra Möre härader samt Öland.

Av svenska kyrkans tretton stift kommer Växjö på femte plats såväl med avseende på areal som på folkmängd. Växjö stift omfattar sedan 1915 större delen av Småland samt Öland. De delar som ej innefattas av stiftet är Aspelands, Sevede och Tjust härader i norra delen av Kalmar län samt Södra och Norra Vedbo härader i nordöstra delen av Jönköpings län, som alla ingår i Linköpings stift, samt Mo härad i nordvästra Jönköpings län vilket är en del av Skara stift. Växjö stift är indelat i sexton kontrakt nämligen Kinnevald, Allbo, Sunnerbo, Konga, Vidinge, Tveta, Vista, Östbo, Västbo, Västra Njudung, Östra Njudung, Norra Möre, Södra Möre, Stranda och Handbörd, Ölands norra samt Ölands södra kontrakt.

Att kontrakten i officiella sammanhang ofta nämns i just denna ordning speglar stiftets utveckling med utgångspunkt från det gamla Värendsstiftet kompletterat med Kalmar stift.

Vid millenniumskiftet blev Svenska kyrkan ett eget trossamfund och statskyrkan i Sverige upphörde. Växjö stift har arbetat med den kyrkliga indelningen och strukturförändringar pågår där församlingar slås samman, eller delas. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner.

Växjö stift omfattar cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

MADESJÖ KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Madesjö kyrka 1:1 samt Madesjö 3:288, Madesjö socken, Nybro kommun, Södra Möre härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1749: 3365 inv, 1840: 6234 inv, 1880: 9321 inv (Nybro avskilt), 1900: 6693 inv (Örsjö avskilt), 1950: 4766 inv, 2004: 3808 inv

Kyrkomiljön

Madesjö kyrka och kyrkogård är centralt placerade i en socken som till ytan är långsträckt i nord-sydlig riktning. Kyrkbyn blev tidigt socknens centrum, men Nybro köping, senare Nybro stad, tog över rollen i början av 1900-talet. Norr och söder om kyrkan finns kyrkstallar från 1879 bevarade. Idag används de som hembygdsmuseum och som utställningslokaler för lokala hantverkare under sommarhalvåret. Tidigare fanns ännu fler längor med kyrkstallar men de är idag rivna. Nordost om kyrkan byggdes 1862 socknens första skolhus. Idag finns här verksamhet från dagis upp till högstadium. Rakt öster om kyrkan ligger kommunhuset från 1953. Det används idag av skogsvårdsstyrelsen. I sydost ligger det f.d. församlingshemmet Stefansgården. I anslutning till Stefansgården börjar ett mindre villaområde från 1950-talet. Prästgården som uppfördes 1835, fungerar idag som expedition och kontor. Byggnaden ligger väster om kyrkan. Under 2005 renoverades prästgården och ett nytt församlingshem, i anslutning till prästgården, byggdes. Förbi kyrkan går den västra infarten till Nybro.

Kyrkan

Om Madesjös äldsta kyrka finns få uppgifter. Det ska ha varit en träkyrka som brann ner i samband med den stora skogsbrand som härjade i trakten 1652. Efter branden byggdes en ny träkyrka på platsen. Redan i början av 1700-talet började man diskutera bygget av en ny kyrka eftersom träkyrkan började bli för trång. Kyrkan började byggas 1753 och fyra år senare stod långhuset klart. Tornet tillkom 1830 och 1884-85 utökades kyrkan med kor i öster. Det ursprungliga långhuset förefaller ha varit en byggnad i barockstil. Kyrkan har genomgått flera ombyggnader och av byggnadens ursprungliga utseende syns idag inga spår. Såväl interiört som exteriört dominerar nu de nyklassicistiska stildragen. Förutom de nämnda stora tillbyggnaderna har restaureringar gjorts vid flera tillfällen under 1900-talet. Sitt nuvarande utseende fick kyrkorummet vid restaureringen 1988.

Kyrkogårdens historik

Söder om den träkyrka som fanns i Madesjö före 1753 ska socknens kyrkogård ha legat. Träkyrkan ska ha legat på samma plats som dagens kyrka vilket gör det troligt att kvarteren C och D är de äldsta delarna av Madesjö kyrkogård. Om denna kyrkogård vet vi att den var omgärdad av en mur. Denna mur renoverades 1744 och ska då ha varit 116 famnar lång. Den var lagd av sten och täckt med kalkstrukna brädor. Vid biskopsvisitationen 1699 förordades att de döda skulle begravas på kyrkogården och inte i kyrkan. Seden att begrava i kyrkan dröjde dock kvar. År 1761, när den nya kyrkan i Madesjö varit i bruk en tid, beslutades att gravsättningar i kyrkan bara fick göras framför gårdens kyrkbänk, om det fanns plats.

Den nya kyrkan stod klar 1757 och tre år senare påbörjades arbetet med att iordningställa kyrkogården. Området motsvarade det som idag är kvarteren C och D. En ny kyrkogårdsmur byggdes med fyra ingångar i form av stigluckor. I kyrkogårdens sydvästra hörn uppfördes ett kornhus. Bygget leddes av Per Jonsson i Bruatorp. När detta hus stod klart revs en äldre kornbod som funnits på kyrkogården, troligen nordost om kyrkan. Eftersom kyrkan vid den

här tiden saknade torn ska klockorna varit placerade i en klockstapel som stod sydost om kyrkan.

De fyra stigluckorna markerade ingången till kyrkogården för socknens fyra fjärdingar. I väntan på att begravningsceremonin skulle börja placerades den döde utanför sin fjärdings stiglucka. År 1802 bestämdes att folk från södra och östra fjärdingen skulle begravas på den södra delen av kyrkogården och norra och västra fjärdingen på den norra delen. Detta fungerade dock inte. Därför beslöt man istället att lägga de döda på linje med början vid kornhuset. Platsbristen på kyrkogården bör ha varit besvärlig. Madesjö var vid den här tiden en stor och tämligen folkrik socken och den begravningsplats man hade att tillgå var alltför liten. Omloppstiden ska tidvis ha varit så kort som 15-20 år. För att få bättre plats tilläts inte att sätta upp gravvårdar på kyrkogården. Idag finns få ålderdomliga gravvårdar bevarade i kvarter C och D trots att kvarteren brukats under lång tid.

När kyrktornet byggdes 1830 påbörjades också arbetet med att få till stånd en utvidgning av kyrkogården. Området som togs i anspråk var troligen det område som idag kallas kvarter F. Det stod klart 1855. Redan 1863-64 fortsatte utvidgningsarbetet. Då upprättade kommissionslantmätaren J. F. Schuwert kartor över området norr om kyrkan som kallades Stora kyrklyckan. Utvidgningen stod klart först 1876 och motsvarar idag kvarter A och B. I den västra kanten av det nya området avsattes fyra rader med gravplatser där man skulle kunna köpa sig plats för 1 krona. Tre år senare avsattes ytterligare en rad utmed den norra och östra kyrkogårdsgränsen.

Madesjö kyrkogård var dock fortfarande inte tillräcklig för församlingens behov. År 1906 upprättades lantmätaren Oskar Götherström ett nytt förslag till utvidgning. Denna motsvaras idag av kvarter E och omfattade 5500 kvadratmeter. Området invigdes den 3/10 1909.

Behovet var nu täckt för en tid framåt och nästa utvidgning dröjde till 1931. Förslaget omfattade 3500 gravplatser, kvarteren G och H, och upprättades av trädgårdskonsulent Sigurd Olsson. Enligt arbetsbeskrivningen skulle marken dikas ut noga. Eftersom man räknade med att i framtiden utvidga kyrkogården i väster byggdes ingen ny kyrkogårdsmur. Istället planterades en häck som gräns för kyrkogården. Denna del av kyrkogården fick en för tiden typisk utformning med klassicistiska drag. Gångarna är raka och noggrant utlagda, kvarteren tydligt avgränsade och där det finns linjegravar har dessa lagts innanför rader av köpta gravplatser. Häckar av tuja planterades. På en flygbild från 1935 syns kyrkan och kyrkogården från söder. Den nya delen i väster syns delvis. Området är klart och i den östra delen av kvarter G kan man se att de köpta gravplatserna börjat tas i bruk. Kvarteren E och F är även de ordnade med en ram av köpta gravplatser och i kvarterens mitt finns stora linjegravsområden. Linjegravvårdarna är placerade i rader och gravplatserna är insådda med gräs. Mellan varje rad med gravvårdar finns grusade gångar. De köpta gravplatserna förefaller vara belagda med grus och omgärdade. Också kvarteren C och D har omgärdade och grusbelagda gravplatser i kvarterens ytterkanter. Undantaget är i norr närmast långhuset. I kvarterens mitt finns linjegravsområden lika de i kvarter E och F. På bilden omges kyrkogården i alla väderstreck av stora lövträd. I de södra delarna av kvarter C och D verkar de äldre träden nyligen ha tagits ner och ersatts med nyplanterade träd. Också kyrkogårdens huvudgång markeras av stora lövträd. Framför kyrkans västra ingång är en öppen grusad yta som omges av någon sorts barrträd.

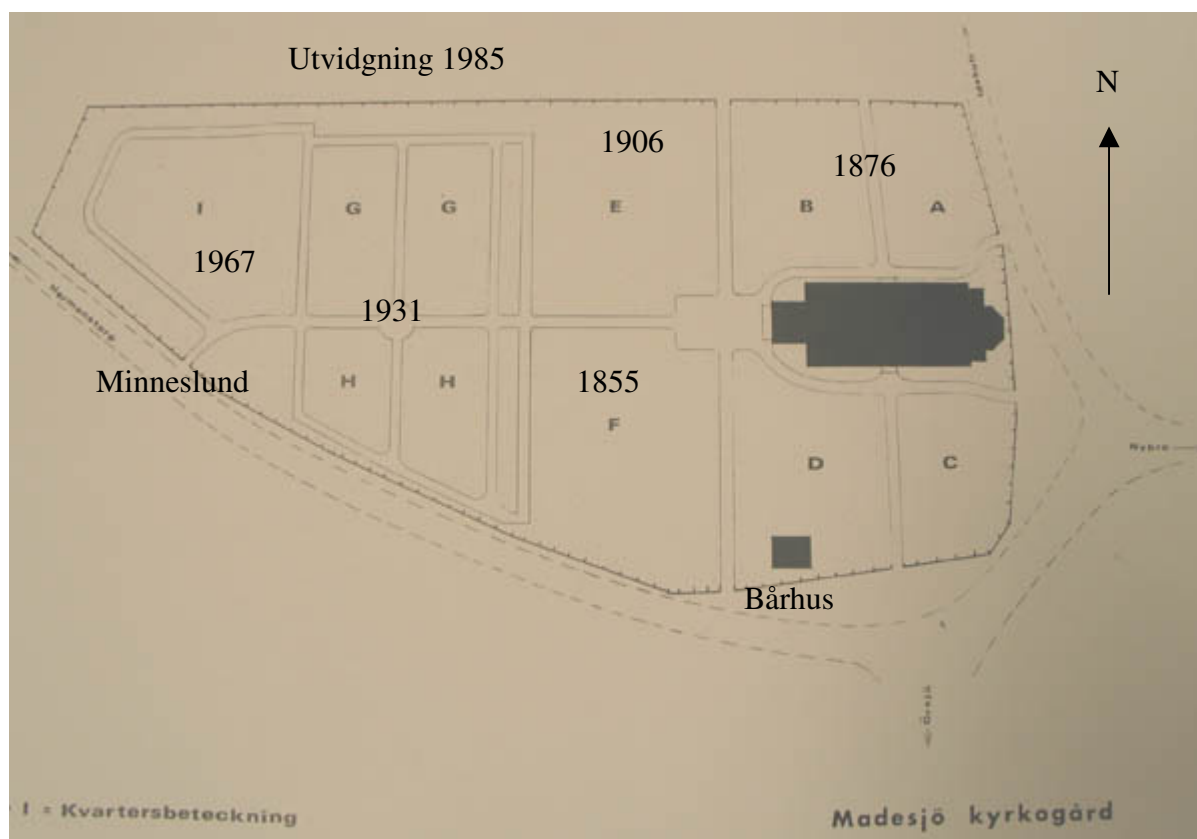
Ytterligare flygbilder finns från 1947 och 1959. Tyvärr visar dessa endast mindre delar av kyrkogården närmast kyrkan. Det man kan se visar dock att kyrkogården i stort sett har

behållit sin utformning. Träden har växt, i synnerhet de barrträd som planterades framför kyrkans ingång i väster.

Några år efter utvidgning 1931 tagits i bruk stod Nybro kyrkogård klar. Det gjorde naturligtvis att behovet av gravplatser på Madesjö kyrkogård reducerades kraftigt. Därför kom det att dröja till 1967 innan nästa etapp genomfördes. Denna utvidgning i väster, kvarter I, påbörjades 1965. Marken inköptes av prästbostället. Området var 3600 kvadratmeter stort och man räknade med 289 nya gravplatser. En mindre yta upptogs av en bergknalle som man tänkte sig att plantera krypen och bergtall kring. Förslaget arbetades fram av trädgårdskonsulent Gösta Engstedt, Kalmar. Det verkar som om området redan var omgärdat av en stödmur och insått med gräs.

År 1975 togs ytterligare ett förslag till utvidgning fram av trädgårdsarkitekt Harry Kolsby. Den här gången tänkte man sig en utvidgning i norr som skulle ge 800 gravplatser. Denna utvidgning genomfördes först tio år senare. Då hade förslaget reviderats av Allmänna Ingenjörbyrå AB. Man hade bl.a. fått dispens för områdets gravdjup. Här tilläts ett minsta gravdjup på 1,8 meter. Hur förslaget i övrigt omarbetades framgår inte. Området har dock än idag inte tagits i bruk för gravsättning.

En minneslund anlades 1986 i kvarter I. Förslaget arbetades fram av trädgårdsarkitekt Harry Kolsby. En viktig del av Madesjö kyrkogårds karaktär utgörs av de stora lövträd som finns på och omkring kyrkogården. En trädvårdsplan upprättades 2003 för att långsiktigt kunna sköta träden. Denna gjordes av Outside, landskapsarkitekter & ingenjörer AB.

Karta över Madesjö kyrkogård.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Madesjö kyrkogård är utlagd söder, väster och norr om kyrkobyggnaden. Kyrkogården är anlagd efter klassicistiska principer med markerade huvudgångar och väl avgränsade kvarter. Det klassicistiska uttrycket har dock tonats ner något genom att en del träd som tidigare bildade alléer och markerade samlingsplatser i gångsystemet har tagits bort. Samtliga kvarter utom kvarter I har varit planlagda med köpta gravplatser utmed gångsystemet. Innanför de köpta gravplatserna ligger, eller har legat, linjegravsområden. Denna struktur är tydlig än idag. I de äldsta kvarteren C och D kan man också spåra drag av äldre strukturer. Det är också möjligt att se gränserna för de kyrkogårdsutvidgningar som gjordes under 1900-talet. I västra delen av kvarter E och F finns en ca 40 cm hög stensatt kant och en rad äldre lindar som markera utvidgningen gräns för utvidgningen 1906. År 1931 års utvidgning syns i form av häckar av häckoxbär och en rad lindar i västra delen av kvarter G och H. Den senast gjorda utvidgningen 1985 markeras i norr av tujahäck och i söder av kyrkogårdsmuren norr om kvarter I, G, och E. Trots att en del träd tagits bort ger kyrkogården ett lummigt intryck med många stora träd och häckar som skärmar av kvarteren.

Omgärdning

I norr: Halvmur av granit som i väster är kvaderhuggen och längst i öst är huggen.

I öster: Halvmur av huggen granit.

I söder: Halvmur av granit som längst i öster är huggen och i väster är kvaderhuggen.

I väster: Halvmur av huggen granit.

Ingångar

I norr: Två ingångar. Den ena leder till kyrkans västra ingång och den andra till kyrkans norra ingång. Båda markeras av grindstolpar av huggen granit men stolparna vid den västliga ingången är något högre. Dubbla grindar av svartmålat smide.

I öster: Två ingångar varav en norr om kyrkan och en söder om. Den norra är igensatt och gången som ledde fram till den har såtts in med gräs. Båda markeras av stolpar av huggen granit och enkla svartmålade smidesgrindar.

I söder: Tre ingångar finns i söder. En vid gången till kyrkans södra ingång, en vid gången till kyrkans västra ingången och en vid gången i kyrkogårdens sydvästra del. Alla tre markeras av grindstolpar av huggen granit men portstolparna vid gången till kyrkans västra ingången är något högre. Dubbla grindar av svartmålad smide.

Samliga smidesgrindar är sirligt utförda med mässingsfärgade knoppar. Grindarna sydost om kyrkan är märkta Thörnqvist i Runtorp.

Ingång till kyrkogården i norr. (KI Madesjö kyrkog 001)

Del av kyrkogårdsmuren i söder. Till vänster i bild syns delar av kyrkstallarna. (KI Madesjö kyrkog 007)

Vegetation

Trädkrans: Omger hela kyrkogården och består framförallt av äldre lindar. Här finns dock också björkar och lönnar. Längst i väster, utmed kyrkogårdsmuren som omger kvarter I, är trädkransen av oxel.

Övrigt: På kyrkogården finns flera stora lindar, björkar och unga lönnar. De stora lindarna är planterade utmed kyrkogårdens huvudgångar fram till kyrkans ingång i väster samt i gränsen för 1930-talets kyrkogårdsutvidgning. Häckmaterialet består framförallt av liguster. Enstaka häckar av häckoxbär, ölandstok, mårbär, tuja och buxbom finns också. Växtligheten i anslutning till minneslunden beskrivs noggrannare under rubriken minneslund.

Se vidare även i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Gångsystem

Gångsystemet består av raka gångar i öst-västlig eller nord-sydlig riktning. Gångarna är belagda med grovt grus med undantag av en mindre gång i norra delen av kvarter E som är belagd med sand. Nivåskillnaden mellan kvarter E-F och G-H har lösts med sluttande gångar. Flera gångar har såtts in med gräs. Dessa syns än idag tydligt och används fortfarande som naturliga gångar in i kvarteren.

Del av kyrkogårdsmuren i norr. (KI Madesjö kyrkog 015)

Gång från kyrkans västra ingång mot väster. (KI Madesjö kyrkog 020)

Gravvårdstyper

På Madesjö kyrkogård finns gravvårdar från andra halvan av 1800-talet och fram till idag. I anslutning till kyrkan domineras intrycket av de höga stående gravvårdarna. Här finns också gravplatser belagda med grus som omgärdas på olika sätt. Majoriteten av gravvårdarna på kyrkogården är stående rektangulära gravvårdar, en form som varit vanlig sedan 1930-talet. De äldsta av dessa gravvårdar har historiserande stildrag som knyter an till antikens tempel. I flera gravkvarter finns också gravvårdar typiska för 1900-talets linjegravsområden. Materialet till gravvårdarna är företrädesvis grå och svart granit men även röd förekommer. Ett fåtal gravvårdar av avvikande material såsom gjutjärn, sandsten, trä, marmor och glas.

Minneslund

Minneslunden anlades 1986 i anslutning till kvarter I. Den är placerad utmed den södra kyrkogårdsmuren och omges i söder och väster av häckar av häckberberis och bergtall samt i öster av häckoxbär. In i minneslunden leder en gång av smågatsten. Platsen är insådd med gräs och i dess centrum finns en damm med en fontän i en stor sten. Omkring dammen finns en grusad yta som vid inventeringstillfället används för att placera krukväxande blommor. Här finns också ställ för blomvaser. Två stora björkar, en ung rönn, sittbänkar en sten med texten "Minneslund" samt ytterligare en rabatt kompletterar platsen.

Byggnader

Bårhuset uppfördes 1761 som kornbod i kvarter D. När det började användas som bårhus är inte känt. Huset är murat av sten. Fasaden är putsad och avfärgad likt kyrkans fasad. Taket är belagt med träspån. En dörr av trä finns i östra gaveln.

Byggnad norr om kyrkogården som rymmer verkstad, förråd och personalutrymmen. Huset är byggt av trä med stående, rödmålad panel med svarta eller vita dörrar samt vita foder. Taket belagt med tegel.

Den långa med kyrkstallar som finns bevarad norr om kyrkan används delvis som förråd och garage. Kyrkstallarna byggdes ? av liggande timmer som målades i rött. Tak av tegel och svarta dörrar och foder.

Kornboden från 1761. Idag används huset som bårhus.
(KI Madesjö kyrkog 051)

Minneslunden. (KI Madesjö kyrkog 075)

Övrigt

Norr om kvarter G och I ligger den del av kyrkogården som tillkom 1985. Området har ännu inte tagits i bruk för jordfästningar. Därför görs här en kortfattad beskrivning av området. I

beskrivningarna ovan av omgärdningar vegetation m.m. har detta området inte tagits med. Området omgärdas i väster och norr av en hög tujahäck, i öster av häck av häckoxbär och i söder av kyrkogårdsmuren. Två ingångar, i öster och väster, markeras av dubbla, svartmålade smidesgrindar. En ingång finns också genom kyrkogårdsmuren till kvarter G. Genom området går en asfalterad gång. Här finns också häckar av berberis.

Beskrivning av enskilda kvarter med kulturhistorisk bedömning

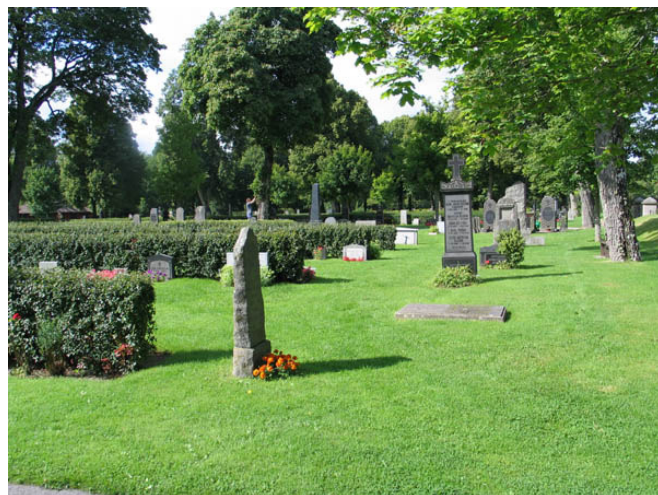
Kvarter A, B, C, D

Allmän karaktär

Samtliga fyra kvarter har brukats under lång tid. Det gäller i synnerhet kvarter C och D som utgör de äldsta delarna av kyrkogården. Kvarter A och B ligger norr om kyrkan medan kvarter C och D ligger söder om. I båda fallen utgör gånger fram till kyrkans ingångar gränsen mellan kvarter A och B respektive C och D. Sin nuvarande utformning bör kvarteren ha fått i slutet av 1800-talet. De följer ett tidstypiskt mönster för gravkvarter vid den här tiden. Köpegravar har placerats i kvarterens ytterkanter och mitt i kvarteren finns linjegravar.

Kvarter A från sydväst. (KI Madesjö kyrkog 030)

Södra delen av kvarter B mot väster. (KI Madesjö kyrkog 036)

Raderna med gravvårdar är omväxlande fristående eller ryggställda med häckar emellan. Häckmaterialet består främst av häckoxbär i kvarter A och B samt liguster i kvarter C och D. I kvarter B förekommer också tuja och buxbom. Majoriteten av gravvårdarna är vända mot öster eller väster. Ett mindre antal gravvårdar i södra delen av kvarter C och D är vända mot söder. Trots att kvarteren brukats kontinuerligt under 1900-talet finns rester av äldre strukturer bevarade. Detta är tydligast i den västligaste raden med gravvårdar i kvarter B och D. I kvarter B är en del gravvårdar i kvarterets västra kant vända mot öster och i kvarter D gäller det för en hel rad gravvårdar. Gravvårdarna vänder därmed ryggen åt en av kyrkogårdens huvudgångar. Här gick tidigare kyrkogårdens västra gräns och möjligen har gravvårdarna fått behålla sin ursprungliga placering. De delar av linjegravsområden som finns bevarade i kvarter A, B, och C är från 1930-talet och framåt. I samtliga kvarter har linjegravsområdena börjat återanvändas. I kvarter D har hela linjegravsområdet återanvänts under 1970-talet. I kvarter B står kyrkogårdens äldsta gravvård från 1811. I övriga tre kvarter finns gravvårdar 1870- och 80-talen. Samtliga fyra kvarter har en blandad åldersstruktur. Ingen tidsperiod kan urskiljas som utmärkande i något av kvarteren.

Kvarter C från sydväst. (KI Madesjö kyrkog 044)

Kvarter D från sydväst. (KI Madesjö kyrkog 049)

Gravvårdstyper

Eftersom kvarteren har brukats kontinuerligt under lång tid rymmer kvarteren en skiftande samling gravvårdar. Mest iögonfallande är de höga gravvårdarna på de äldre köpta gravplatserna. På linjegravsområdena finns små, stående gravvårdar från mitten av 1900-talet som är typiska för de här områdena. Vanligast är låga rektangulära gravstenar av den typ som blir vanlig under 1950-talet. Majoriteten av gravvårdarna är stående men det finns även liggande gravvårdar. Materialet är företrädesvis grå och svart granit, men även röd förekommer. Ett mindre antal gravvårdar finns av andra material. Vanligast är sandsten av vilket det finns åtta gravvårdar. De finns främst i kvarter B. Gjutjärnsvårdar finns i kvarter A och B. Av dessa är sex i form av gjutjärnskors och en i form av en urna. Ett träkors finns i kvarter B och ett i kvarter C varav det sistnämnda definitivt är ursprungligt. En kalkstenshäll finns i kvarter B. I kvarter D finns en gravplats som utmärks av en plastskål som står på en stenplatta. Två gravplatser i kvarter B är belagda med grus och omgärdade av stenpollare och kätting. I kvarter D finns en grusbelagd gravplats som omgärdas av ett lågt smidesstaket. I kvarter A omgärdas en gravplats av pollare och kätting men denna är insådd med gräs. En gravplats omgärdas av en stenram medan ytterligare fyra gravplatser har rester av stenramar. Att ange den dödes yrkestitel på gravvården är vanligt i samtliga kvarter. Det gäller i synnerhet de äldre gravvårdarna. Totalt används 66 olika yrkestitlar inom de fyra kvarteren. Vanligast förekommande är titeln hemmansägare. Flera titlar vittnar om näringar och verksamheter som varit viktiga för Madesjö socken och Nybro köping t.ex. glasblåsare, bleckslagare, järnhandlare, stationsföreståndare, grundläggare, lärare, bagarmästare, trävaruhandlare, garverifabrikör och kamrer. Den dödes hemort anges på majoriteten av gravvårdarna.

Gravplats belagd med grus och omgärdad av pollare och kätting. Den stora hällen markerar dr. Sandbergs grav. Norra delen av kvarter B. (KI Madesjö kyrkog 042)

Gravplats för två kvinnor, kända för sin starka tro. Norra delen av kvarter B. (KI Madesjö kyrkog 043)

Minnesvård över de omkomna i mordbranden i Kärringaskruv 1872. Vården är av sandsten. Östra delen av kvarter C. (KI Madesjö kyrkog. 045)

Enkel trävård i kvarter C. (KI Madesjö kyrkog 047)

Övrigt

Madesjö kyrkogård var fram till 1937 kyrkogård också för Nybro köping. Det innebär att flera personer som haft en avgörande betydelse för Nybro ligger begravda på Madesjö kyrkogård. Här finns t.ex. garverifabrikör Nyberg gravplats i kvarter C. Garvare Nyberg tillskrivs äran av att ha grundat Nybro köping i och med att han anlade sin garverirörelse i anslutning till det vattendrag som rinner genom centrala Nybro, idag kallat Bolanders bäck. Också denne Bolander, som var garvare Nybergs svärson och övertog garverirörelsen efter honom, har sin gravplats i kvarter B på Madesjö kyrkogård. I samma kvarter ligger också Bergs Mechanicus Hildebrandsson som innehade Flerohopps järnbruk fram till sin död 1811. En kalkstenshäll med text på latin markerar doktor Sandbergs gravplats i kvarter B. Doktor Anders Sandberg var kyrkoherde i Madesjö 1832-1876. Han var god vän med nykterhetsivraren Peter Wieselgren och tog imitativ till ett stort nykterhetsmöte i Madesjö kyrka 1838. I sydöstra delen av kvarter C står en minnesvård av sandsten som rests över de tio personer som omkom vid en mordbrand i byn Kärringaskruv juldagen 1872.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren A, B, C och D utgör några av de äldsta delarna av Madesjö kyrkogård. I samtliga kvarter finns rester av äldre strukturer t.ex. de gravvårdarna som vänder sig bort från

huvudgången i kvarter D samt rester av linjegravsområden. Linjegravvårdar har ett socialhistoriskt värde i kontrast till de påkostade köpegravar som är placerade i kvarterens ytterkanter. Linjegravsområden fanns tidigare på de flesta av våra kyrkogårdar. I flera av gravvårdarna finns såväl hantverksmässiga som lokalhistoriska värden. Flera av de personer som är begravda på Madesjö kyrkogård har haft ett stort inflytande över utvecklingen i bygden. Gravvårdarna av gjutjärn samt smidesstaket ska införas på församlingens inventarieförteckning och i de fall gravrätten upphört vårdas av församlingen. Detta gäller även gravvårdar från mitten av 1800-talet eller äldre. De två trävårdarna ska vårdas så att deras livslängd blir så lång som möjligt. Ett mindre antal gravplatser är belagda med grus och/eller omgärdade på olika sätt. Tidigare var ett stort antal av gravplatserna på Madesjö kyrkogård belagda med grus och flertalet av dessa var också omgärdade på något sätt. De som finns kvar utgör viktiga delar av kyrkogårdens historia.

Kvarter E och F

Kvarter E från nordväst. (KI Madesjö kyrkog 054)

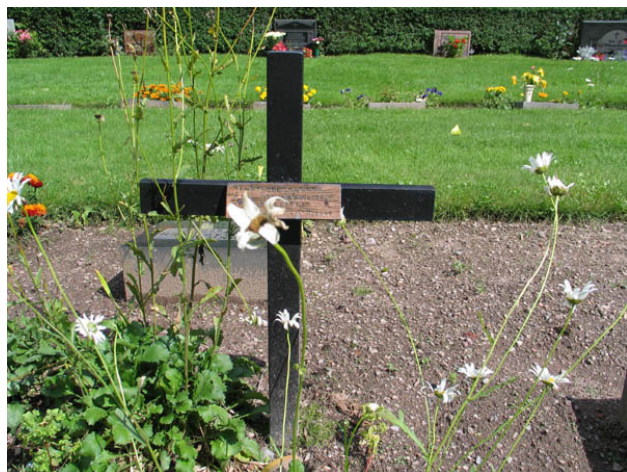
Grusgravar i norra delen av kvarter F och södra delen av kvarter E. (KI Madesjö kyrkog 063)

Allmän karaktär

Kvarter E och F har båda en tydlig struktur med köpta gravplatser som en ram runt kvarteren och linjegravsområden i mitten. Flera gånger, i synnerhet i kvarter F, har såtts in med gräs. De båda kvarteren skiljs åt av den grusgång som går från kyrkogårdens ingång i sydväst till kyrkans västra ingång. Utmed kyrkogårdsmuren i båda kvarteren går en smal sandgång. I kvarter E finns linjegravsområdet från 1954 bevarat i stort sett intakt. I kvarter F togs linjegravvårdarna bort på 1970-talet då kvarteret började återanvändas. En del gravar är placerade i fristående rader men majoriteten av gravvårdarna är ryggvända utan häckar. Ett fåtal rader är ryggställda med häckar emellan. Dessa finns i kvarter E och häckmaterialet är liguster. Häckar av liguster avskärmar också mot den grusade plats som finns vid kyrkans västra ingång. Mot kyrkan finns också planteringsytor med bl.a. rosor, guldregn och japanskt hängkörsbär. Majoriteten av gravvårdarna är vända mot öster eller väster. Undantagen utgörs av ett mindre antal gravplatser i norra och södra delen av kvarter E som är vända mot norr eller söder. De äldsta gravvårdarna i de båda kvarteren återfinns på några av de köpta gravplatserna. I kvarter E är den äldsta från 1900 och i kvarter F från 1904. De yngsta gravvårdarna är från 1999 respektive 2003. Den stora mängden linjegravvårdar i kvarter E gör att vårdar från perioden 1950-1969 dominerar. I kvarter F dominerar gravvårdar från 1970-talet.

Gravvårdstyper

Majoriteten av gravvårdarna i kvarter E och F utgörs av låga rektangulära gravvårdar. De äldsta av dessa vårdar har klassicerande stildrag som knyter an till antikens tempel medan de yngre främst är från 1970-talet och sparsamt dekorerade med t.ex. talldungar och soluppgångar. Utöver denna typ av gravvårdar finns två andra typer i kvarteret. Det är dels höga stående gravvårdar från tidigt 1900-tal samt liggande linjegravvårdar från 1950- och 60-talen. I kvarteren finns totalt 21 gravplatser som är belagda med grus. Av dessa är sex stycken omgärdade av pollare och kätting samt femton stycken av stenram. En gravplats som saknar gravvård är insådd med gräs och omgärdas av pollare och kätting. Gravvårdarna är framförallt av grå granit men även svart och röd förekommer. Endast tre gravvårdar av andra material förekommer. På linjegravsområdet i kvarter E finns två små kors av metall och i västra delen av kvarter F finns en smidesvård från tidigt 1900-tal. Att ange yrkestitlar är vanligt i båda kvarteren, i synnerhet bland de äldre gravvårdarna på köpta gravplatser. Vanligast är yrkestitlarna hemmansägar (14), och lantbrukare (9). Därutöver finns yrkestitlar som kyrkoherde, landsfiskal, bruksägare, byggmästare, apotekare, bryggare, banvakt, hotellinnehavare, snickare, fiolbyggare och vandringsman. Den dödes hemort anges på majoriteten av gravvårdarna.

Vandringsmannen Axel Herman Karlssons gravvård på linjegravsområdet i kvarter E. Axel Herman avled 1983. (KI Madesjö kyrkog 057)

Kyrkogårdens enda smidesvård. Den är från tidigt 1900-tal och står i västra delen av kvarter F. (KI Madesjö kyrkog 064)

Övrigt

På linjegravsområdet i kvarter E ligger vandringsmannen Axel Herman Karlsson, död 1983, begravd. Axel Herman, som han vanligen kallades, var ett välkänt original i Madesjö socken. I sin ungdom företog han arbetsvandringar till Stockholm men på äldre dar slog han sig ner i Flygsfors och arbetade på glasbruket. Varje dag gick han till Orrefors för att hämta dricksvatten eftersom han var övertygad om att vattnet i Flygsfors var förgiftat.

I östra delen av kvarter E finns Gustav Kährs familjegrav. Gustav Kähr grundade företaget Kährs som idag gör parkettgolv. Med ca 1100 anställda är företaget kommunens viktigaste arbetsgivare.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter E och F har en utformning, linjegravsområde omgivet av köpta gravplatser, som var vanlig på våra kyrkogårdar från slutet av 1800-talet till 1930-talet. Kvarteren är noga planlagda för att utnyttja marken effektivt. Av de båda kvarteren har E bäst bevarat de här dragen. Kontrasterna mellan de påkostade köpta gravplatsernas påkostade gravvårdar och de

enkla linjegravarna är påtaglig trots att gravvårdarna tidsmässigt är från olika perioder. I kontrasten mellan de köpta gravplatsernas vårdar och linjegravvårdarna finns ett socialhistoriskt värde. I flera gravvårdar finns person- och lokalhistoriska värden. Den smidesvård som står i kvarter F ska införas på församlingens inventarieförteckning och ska vårdas av församlingen.

Kvarter G och H

Allmän karaktär

Denna del av kyrkogården anlades på 1930-talet. Kvarteren har samma struktur som kvarter E och F men området är lummigare vilket är ett uttryck för tidsandan. Under 1930-talet blev skogskyrkogårdar moderna och även om man inte gick så långt på Madesjö kyrkogård så verkar man ändå ha försökt försökte att skapa ett tydligare rum med hjälp av träd och häckar. Köpta gravplatser är dock i likhet med tidigare placerade som ramar runt linjegravsområden i kvarterens mitt. De båda kvarteren skiljs åt av en grusgång som går från kyrkogårdens ingång i sydväst till kyrkans västra ingång. Av de båda kvarteren har kvarter G kvar sin ursprungliga utformning med tre grusbelagda gångar i nord sydlig riktning och en grusgång i öst-västlig riktning utmed kyrkogårdsmuren i norr. Mot gångarna är de köpta gravplatsernas vårdar vända vilket gör att det finns gravvårdar vända åt samtliga fyra väderstreck. Dessa är ryggställda mot häckar av liguster. Längst i öster och väster är ligustern utbytt mot häckoxbär. Innanför häckarna är linjegravarna placerade i ryggställda eller fristående rader. De är vända mot öster eller väster. Kvarter H har en likadan struktur men här har samtliga gångar såtts igen varför kvarterets ursprungliga struktur idag inte är lika lätt att avläsa. I nordöstra delen av kvarter G har platser avsatts för urngravar. Dessa är vända mot söder eller väster. Linjegravsområdena har delvis börjat återanvändas men det går ännu tämligen enkelt att följa linjen. De äldsta gravvårdarna i de båda kvarteren är från mitten av 1930-talet. I kvarter G dominerar gravvårdar från 1930-talet samt från 1960- och 1980-talen medan flest gravvårdar i kvarter H är från 1930- och 40-talen.

Kvarter G från Nordväst (KI Madesjö kyrkog 066)

Linjegravsområde i kvarter H som delvis återanvänts. (KI Madesjö kyrkog 073)

Gravvårdstyper

I de båda kvarteren dominerar låga, rektangulära gravvårdar som blev vanliga omkring 1930-talet. De äldsta av dessa gravvårdar har klassiserande stildrag som knyter an till antikens tempel. Gravvårdarna på linjegravsområdet är mindre till i storlek. Stående gravvårdar dominerar men enstaka liggande förekommer. Materialet är främst grå och svart granit men även röd förekommer. Ett mindre antal gravvårdar av andra material förekommer. Några

gravvårdar är av sandsten, en av marmor och två av trä varav det ena är ett modernt träkors och det andra av okänt datum. En gravvård har en relief av koppar föreställande den döda. En modern barngrav har en gravvård i form av en gipsängel. Yrkestitlar anges på gravvårdar i kvarteren, men är inte lika vanliga som i de äldre kvarteren. De vanligaste yrkestitlarna är hemmansägare (9), lantbrukare (5), trävaruhandlare (2) och smedmästare (2). Därutöver finns yrkestitlarna överlärare, polistjänsteman, stationsförman, fabrikör, trädgårdsmästare, missionär, verkmästare, mjölnare, fjärdingsman, byggmästare, möbelhandlare, glasblåsare, kvarnägare, lärarinna och köpman.

Gravvård med klassicerande stildrag i kvarter G. (KI Madesjö kyrkog 067)

Gravvård där den döda porträtterats i koppar. (KI Madesjö kyrkog 070)

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter G och H anlades i en brytningstid. De klassicistiska idealen för en kyrkogård hade börjat ifrågasättas och nya tankar hade börjat slå igenom. Båda kvarteren karaktäriseras av den här blandningen. Ett viktigt bidrag till kvarterens karaktär utgörs av träd och häckar som bidrar till att skapa en rumskänsla och ger området en parkkaraktär. Gravvårdarna är stående men låga som tidsandan föreskrev. Man har velat tona ner skillnaden mellan de köpta gravplatsernas vårdar och linjegravvårdarna. Hos enskilda gravvårdar finns person- och lokalhistoriska värden. I det fortsatta bruket av området är det viktigt att ta hänsyn till och bevara gravvårdar från olika tidsperioder.

Kvarter I

Allmän karaktär

Kvarter I är det område som senast tagits i bruk. Området har en friare struktur än de övriga kvarteren. Kyrkogården smalnar här av i en kil. Tidigare gick en gång utmed kyrkogårdsmuren. Gången är idag insådd med gräs men gravvårdarna följer den ursprungliga planen i fyra bågar, två på norra sidan om gången och två söder om gången. Den nordligaste raden med gravvårdar är ryggställda mot en nyplanterad häck av måbär. Båda de nordliga raderna är vända in mot kyrkogården. De två södra bågarna är ryggställda mot varandra med en häck av ölandstok emellan. Innanför bågarna är gravvårdarna placerade i fria rader vända mot öster fränsett en rad som är vänd mot väster och ryggställd mot en häck av ölandstok. Denna häck bildar en gräns mot ett område i kvarterets östra del med urngravar. Dessa är placerade i fristående rader och vända mot öster. Här finns ännu ett flertal urngravplatser lediga. I denna öppna yta står ett antal stora björkar. I Kvarterets sydöstra hörn finns en bergknalle där man planterat bergtall och enbuskar. Den äldsta kistgraven är från 1968 och den äldsta urngraven från 1976.

Gravvårdstyper

I kvarter I dominerar låga stående gravvårdar. Materialet är framförallt grå granit men även svart och röd förekommer. På urngravsområdet är gravvårdarnas utformning lite mer varierad och här återfinns de enda gravvårdarna i kvarteret av andra material. Här finns några naturstenar, liggande eller stående, en marmorvård samt en smidesvård med en infattad glasskiva där uppgifter om den döde graverats in. Endast en yrkestitel, byggmästare, finns i kvarteret. Den dödes hemort anges på majoriteten av gravvårdarna.

Kvarter I från nordost. (KI Madesjö kyrkog 079)

Gravvård av glas och metall på urngravsområdet i kvarter I. (KI Madesjö kyrkog 078)

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter I anlades på 1960-talet. Dess struktur är betydligt friare än de äldre kvarterens och typisk för sin tid. Ett modernt inslag är området som avsatts för urngravplatser. I anslutning till kvarteret finns också kyrkogårdens minneslund. I det fortsatta bruket av området bör man följa den plan som finns för kvarteret.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET

På Madesjö kyrkogård har människor begravts under lång tid. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och yrkestitlar. På Madesjö kyrkogård förekommer yrkestitlar såsom exempelvis kyrkoherde, bruksägare, hemmansägaren, fabrikör, stationsmästare, glasblåsare, bleckslagare, bagarmästare och slöjdlärlärlinna vilka alla vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten. Den dödes hemort är angiven på majoriteten av gravvårdarna.

Madesjö kyrkogård har troligen sina rötter i senmedeltiden. Den äldsta kyrkogården ska ha legat söder om kyrkans långhus. Under slutet av 1800-talet och under 1900-talet utvidgades kyrkogården vid flera tillfällen. Den utsträckning kyrkogården har i dag fick den vid den senaste utvidgningen 1985. Kyrkogården präglas idag av klassicistiska stildrag men i kvarteren rakt norr och söder om kyrkan kan äldre strukturer anas t.ex. i form av de gravvårdar i kvarter D som är vända bort från kyrkans huvudgång. I alla kvarter utom kvarter I har det funnits plats för linjegravar i kvarterens mitt och i flertalet kvarter finns hela eller delar av linjegravsområdena kvar. Tillsammans med gravvårdarna på de köpta gravplatserna har linjegravvårdarna ett socialhistoriskt värde. I den fortsatta skötseln av kyrkogården bör man vara uppmärksam på att bevara delar av sammanhängande linjegravsområden. I kvarter G och H som anlades 1931 har fler träd och häckar planterats vilket gör området lummigare än övriga delar av kyrkogården.

Kyrkogården har brukats under lång tid vilket gör att här finns flera olika typer av gravvårdar som varit vanliga på våra kyrkogårdar från slutet av 1800-talet och fram till idag. I de äldre kvarteren utmärker sig de höga påkostade gravvårdarna av vilka en del är omgärdade och/eller belagda med grus. Att omgärda gravplatser och belägga dem med grus var tidigare vanligt på Madesjö kyrkogård. Samtliga omgärdade och/eller grusbelagda gravplatser bör därför bevaras. Smidesstaket, gravvårdar av gjutjärn och smide samt gravvårdar från mitten av 1800-talet och äldre ska införas på församlingens inventarieförteckning och vårdas av församlingen.

I anslutning till kyrkan finns flera byggnader som berättar om platsens betydelse som centrum för administration och service i socknen. Än idag är denna miljö väl sammanhållen. Kulturhistoriskt värdefulla och viktiga för upplevelsen av kyrkogården är trädkransen kring kyrkogården, kyrkan, bårhuset, kyrkogårdsmuren, grusgångarna, prästgården och kyrkstallarna.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur som sådan med de olika tidsskikten, som speglar olika skeden i kyrkogårdens utveckling.
- Flera av gravvårdarna har ett person- eller lokalhistoriskt värde som berättar om Madesjö och Nybros historia.

- Kyrkan, kyrkogården prästgården, kyrkstallarna, skolbyggnader och det f.d. kommunhuset utgör tillsammans en värdefull kulturmiljö som vittnar om platsen betydelse som kyrkligt och administrativt centrum i bygden.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
 Kalmar läns museums topografiska arkiv
 Bogårdinventeringen, Linköpings stift
 Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992
 Hammaskiöld, Hans m fl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001
 Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985
 Erixon, Sigurd, Sveriges bebyggelse, landsbygden, Uddevalla, 1958
 Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999
 Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983
 Westmar, Helge, red, Madesjö sockens historia, Nybro 1961

Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Tomas Petersson och Stefan Woxter samt Barbro Karlsson